

پایه گذار نهضت بزرگ و پویای علمی

امام باقر(علیه السلام) در دوران امامت خویش، با وجود شرایط نامساعدی که بر عرصه فرهنگ اسلامی سایه افکنده بود، با تلاشی جدی و گسترده، نهضتی بزرگ را در زمینه علم و پیشرفت های آن طراحی کرد. تا جایی که این جنبش دامنه دار به بنیان گذاری و تاسیس یک دستگاه بزرگ و برجسته‌ی اسلامی انجامید که در دوران امام صادق(علیه السلام)، پویایی و عظمت آن به اوج خود رسید.

امام با برقراری حوزه‌ی دری و تحکیم مبانی معارف و اصول ناب اسلامی با تکیه بر آیات قرآنی، با کج اندیشی‌ها و چالش‌های علمی، مبارزه کرد و به پرورش دانشمندان و فرهیختگان عصر خود و جنبش بزرگ علمی کمر بست؛ به گونه‌ای که دانشمندی چون جابر بن یزید جعفی هرگاه می‌خواست سخنی در باب علم به میان بیاورد می‌گفت: «جانشین خدا و میراث دار دانش پیامبران محمد بن علی (علیه السلام) برایم این گونه گفت»^۱ و به دلیل بزرگ دیدن جایگاه امام، از خود نظری به میان نمی‌آورد.

ابو اسحاق سبعی از دیگر فرهیختگان این دوره، آن قدر دیدگاه‌های علمی امام را درست می‌پندارد که وقتی از او در مورد مسأله‌ای می‌پرسند، پاسخ را از امام می‌گوید و می‌افزاید: «او دانشمندی است که هرگز کسی به سان او(در علم) ندیده‌ام»^۲

ابو زرعه نیز در این باره اقرار می‌کند: «او بزرگ ترین دانشمندان است»^۳.

۱. الارشاد، ج ۲، ص ۲۳۰.

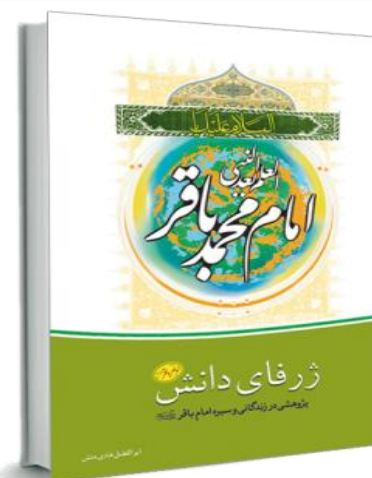
۲. همان، ص ۲۳۱.

۳. مناقب آل ابی طالب، ج ۴، ص ۲۲۱.

معرفی کتاب ژرفای دانش

پژوهشی در مورد زندگانی امام محمدباقر(ع) و سیره علمی، اجتماعی و اخلاقی ایشان است. در ابتدای کتاب به جریان ولادت امام محمدباقر و معجزات مربوط به آن اشاره شده و سپس به صورت شناسنامه‌ای به معرفی اجمالی آن امام پرداخته شده است. آنگاه به برخی از ویژگی‌های ظاهری ایشان و بعضی از صفات برجسته اخلاقی وی مانند: مهربانی، بخشنده‌گی و سخاوت، پاکیزگی و آراستگی، خوش‌رویی، عبادت، زهد و پارسایی، دانش و بینش قوی و استوار، کار و سخت‌کوشی در کسب روزی حلال، احترام و توجه به زندگی مردم، ارتباط عاطفی با زن و فرزند، صمیمیت با مردم در معاشرت با آنان، بردباری، هیبت و صلابت، اطلاع از غیب و ذکر دایم اشاره شده و نقش این امام در تحکیم بنیان‌های تفکر شیعی اعم از فقه، کلام، حدیث و تفسیر و توسعه فرهنگ انتظار منعکس شده است. نگارنده همچنین به ابعاد از مبارزات فرهنگی و سیاسی امام محمدباقر و موضع‌گیری ایشان در قبال حاکمان زمان خویش اشاره نموده است.

در این بروشوری بخشی از این کتاب آورده شده و برای مطالعه می‌توانید به کتابخانه حوزه علمیه حضرت زینب(س) - امیدیه مراجعه کنید.

امام باقر(ع)
هان راستگو باشید؛
زیرا خداوند با کسی است که راستگو باشد.

بهار الانوار، ج ۵، ص ۲۸۶

مدرسید علمید حضرت زینب(سلام الله علیها) - امیدیه

تابستان ۱۴۰۰

در آن روزگار، بسیاری از شیعیان به معارف تشیع دست نیافته بودند و دسته ای از آنان در کنار استفاده از احادیث اهل سنت، علاقه‌ی زیادی به فراگیری و بهره‌مندی از دانش امام نیز نشان می‌دادند. آن گونه که از کتاب‌های رجال فهمیده می‌شود، نام بسیاری از اشخاصی که رابطه‌ی تنگاتنگی با امام داشته‌اند، جزو اصحاب او شمرده نشده است.

همین موضوع می‌توانست تا اندازه‌ای اندیشه‌ی شیعه را سست کند؛ چه بسا امکان اختلاط آموزه‌های دیگری با آن قسمت از معارفی که آنان می‌آموختند وجود داشت. امام باقر(علیه السلام نیز مانند دیگر امامان شیعه به خوبی برای همگان معرفی کرد. او فرمود:

«فرزندان رسول خدا(صلی الله علیه و آله) درهای دانش خداوندی و راه رسیدن به خشنودی او هستند آنان دعوت کنندگان مردم به سوی بهشت و راهنمایان به سوی آنند.»^۱

امام با تکیه بر قرآن، رهبری شیعه و مبانی پیروی از آن را بررسی و معرفی می‌کرد. امام کوشید تا امامت را نیز مانند نبوت، امری الهی و مبتنی بر قرآن تبیین کند. بازتاب دیدگاه امام در مورد رهبری شیعه بر احادیث نبوی که بر شباهت و قرابت میان پیامبر(صلی الله علیه و آله) و امیر مومنین(علیه السلام) تاکید می‌کرد، در بحث‌های کلامی ایشان انعکاس فراوانی دارد. ایشان با بیان این که امام دارای صفاتی ذاتی، مانند عصمت و علم است، در نظر داشت رویکرد جدی تری به موضوع امامت داشته باشد. دیدگاه‌های امام درباره‌ی این موضوع، تاثیر ویژه‌ای بر مردم گذاشت و بسیاری از تهدیدها و خطرهای را از تفکر شیعی دور کرد و سبب شد با وجود عقاید گوناگونی که در آن درباره‌ی مرجعیت وجود داشت، تعداد گرایندگان به این مکتب رو به فزونی گذارد.

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۹

در پی انحرافات عمیقی که پس از رحلت رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) به وجود آمد، رخداد تاسف برانگیزی دامن گیر جهان اسلام شد و آن جلوگیری از نگارش احادیث اهل بیت (علیهم السلام) بود که آثار زیان بار آن سالیان دراز بر پیشانی فرهنگ دینی مردم باقی می‌ماند. نزدیک به یک قرن- تا زمان خلافت عمر بن عبدالعزیز- از نگاشتن و محفوظ داشتن احادیث نبوی(علیه السلام) به فرهنگ و اعتقاد مردم روی آورد که به اسرائیلیات شهرت یافت. پس از روی کار آمدن عمر بن عبدالعزیز وی فرمان تدوین احادیث را به ابوبکر بن محمد انصاری صادر کرد. او که از رجال و بزرگان تابعین به شمار می‌رفت و از اصحاب علی(علیه السلام) شمرده می‌شد، به بازگرداندن فدک به اهل بیت و تدوین حدیث کمر بست^۱ امام باقر(علیه السلام) از این فرصت استثنائی کمال بهره را برد و بیان احادیث را از آغاز و راویان مختلف از ایشان ده‌ها هزار حدیث نقل کردند. در واقع، امام باقر(علیه السلام) نماینده مکتب اهل بیت و نخستین سروسامان دهنده احادیث تابنده بود.

از این رو، بسیاری از محدثین وقت با دیدن تلاش‌های بی دریغ امام، کمر به نگاشتن و نگاهداری سخنان امام بستند و بدین سبب بیش‌تر احادیث اهل بیت (علیهم السلام) از امام باقر(علیه السلام) و امام صادق(علیه السلام) در دست است.

بنیانگذار اجتهاد

یکی از شاخه‌های بزرگ علوم اسلام، علم اصول که با بهره‌گیری از آن احکام شرعی را از ادله‌ی شرعی استخراج می‌کنند. از این رو اجتهاد متوقف بر آن است و مجتهد برای استنباط احکام شرعی به آن نیاز مبرم دارد و ملکه اجتهاد برای او حاصل نمی‌شود، مگر این که به تمامی بحث‌های آن آشنایی کامل داشته باشد.

تمامی مجتهدان و علما بر این باورند که امام باقر(علیه السلام) نخستین کسی بود که این علم را تاسیس کرد و قواعد آن را به وجود آورد و بدین وسیله دروازه‌ی اجتهاد را به روی دانشمندان اسلامی گشود.^۱

۱. قاموس الرجال، ج ۱۱، ص ۲۳۲.

۱. حیاة الامام محمد باقر، ج ۱، ص ۲۲۶.

قواعدی را امام تاسیس کرد که بعدها در میان اصولیین به تعارض بین اخبار و... شهرت یافته است.

تمامی این قواعد به همراه اخباری که از امام در مورد آن‌ها وارد شده است، در کتاب‌های اصولی موجود است؛ به گونه‌ای که هر یک از این روایات، درون مایه تاسیس قاعده‌ای بزرگ در اصول فقه قرار گرفت.^۲ و آن را مبنای قواعد اصولی قرار دادند.^۳

علم و کمال و حکمت و توحید جان گرفت

از نطق جان فزای تو یا باقرالعلوم

یک لحظه وا کند گره از کار عالمی

دست گره گشای تو یا باقرالعلوم

دردا که صبح و شام هشام از ره ستم

کوشید بر جفای تو یا باقرالعلوم

دردا که شد نهان به دل خاک در بقیع

روی خدای تو یا باقرالعلوم

محسن بلنج

۱. وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۱۰۰۶.

۲. لاستصحاب، ص ۴۱.